

ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИСТЕМНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОБЛЕМ

Аналізується системна сутність політичного аналізу, обґрунтовуються його багаторівневий характер та специфічні особливості як теоретико-прикладної, політико-управлінської наукової дисципліни, покликаної забезпечити процес підготовки, прийняття та реалізації публічних політичних рішень і програм.

Ключові слова: системний підхід, політичний аналіз, прикладний політичний аналіз, публічні політичні проблеми, публічні політичні рішення та програми.

Рубанов В.В.

ПОЛИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ СИСТЕМНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПУБЛИЧНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

Анализируется системная сущность политического анализа, обосновываются его специфические особенности как теоретико-прикладной, политико-управленческой научной дисциплины, призванной обеспечить процесс подготовки, принятия и реализации публичных политических решений и программ.

Ключевые слова: системный подход, политический анализ, прикладной политический анализ, публичные политические проблемы, публичные политические решения и программы.

© Рубанов В.В., 2010.

Rubanov V.

POLITICAL ANALYSIS AS INSTRUMENT OF SYSTEM RESEARCH OF PUBLIC POLITICAL PROBLEMS

System essence of political analysis is analyzed, his specific features as the theoretical-applied, political-administrative scientific discipline, called to provide the process of preparation, acceptance and realization of public political decisions and programs, are grounded.

Key words: systems approach, political analysis, applied political analysis, public political problems, public political decisions and programs.

Актуальність дослідження вказаної проблеми зумовлена практичною відсутністю робіт, присвячених характеристиці системної сутності політичного аналізу як самостійної наукової дисципліни. Всім фахівцям-політологам відомо, що системна парадигма найкращим чином виявляється як методологічна основа сучасного політичного аналізу і дає можливість вибудовувати певну логічну послідовність процесів аналітичного дослідження. Проте за межами цього, вже здавалося б пізнаного, і по цей день залишається недослідженою проблема визначення специфіки самого політичного аналізу як інструмента системного аналізу публічних політичних проблем. Спробою перебороти цю наявну лакуну і є дана стаття, мета якої – довести, що політичний аналіз це багаторівнева наукова дисципліна, яка містить у собі, як мінімум, три системно взаємозалежні і взаємозумовлені рівні: фундаментальний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний, котрі є, з одного боку, відносно самостійними типами політичного аналізу, а з іншого (в сукупності) становлять цілісну систему продукування політологічного знання, відносну самостійність, стійкість і здатність до розвитку на власній основі.

І це тим паче необхідно здійснити, оскільки в сучасній науковій і навчальній літературі нерідко висловлюються сумніви не тільки відносно можливості називати політичний аналіз науковою дисципліною, але й вважати системний підхід дійсно науковим [1, с.65]. Тому для повноти картини специфіки предметного поля політичного аналізу як наукової і політико-управлінської дисципліни доцільно, на наш погляд, не тільки порівняти цілі, які переслідують дослідники в системному й політичному аналізі, але й конкретизувати, з позицій досягнення сучасного знання, наші уявлення про природу використовуваних ними методів. Вирішуючи вказані завдання, відзначимо, що, по-перше, системний підхід, сьогодні найчастіше виступає як методологія не стільки рішення, скільки постановки проблем [2, с.41-42]; по-друге, на відміну від системного аналізу, який кристалізує системний підхід, політичний аналіз як раз і зосереджений, на думку більшості вчених, не тільки і не стільки на постановці, скільки на самому рішенні **складних** публічних політичних проблем. „Тут не має мети глобальної трансформації політичного процесу, зазначав з цього приводу Й.Дрор, але шляхом привнесення за допомогою політичного аналізу в політичний процес професійного знання можна досягти 10-15 відсоткового покращення процесу прийняття державних рішень, а це серйозна цифра. Це, за моїм переконанням, значно більше, ніж можна було б досягти за допомогою системного аналізу, який застосовується виключно по відношенню до простих проблем і підсистем” [3, с. 338]. Відповідно, і вимоги, які висуваються для професійного політичного аналізу, на відміну від системного аналізу, більш масштабні за обсягом і вельми специфічні за завданнями. На цю специфіку нової політико-управлінської дисципліни ще в період її становлення особливо звертав увагу дослідників один з її засновників А. Вілдавські, підкреслюючи: „Завдання політичного аналізу – надати організації дані, які сприятимуть тому, щоб вона усвідомила себе **політично і суспільно релевантною** (підк. авт.) [4, с.362]. По-третє, основним критерієм відношення політичного аналізу до політико-управлінських наук, як раз і служить той факт, що ця наукова дисципліна забезпечує аналітичний процес необхідними способами і процедурами рішення політико-управлінських проблем, пояснює сам процес підготовки, прийняття та реалізації публічних політичних рішень. Якраз на цю мету політичного аналізу і вказує відомому всім науковцям визначенні В. Данна, особливо підкреслюючи при цьому, що це така „Прикладна суспільна дисципліна, яка використовує різноманітні методи дослідження та аргументацію з метою вироблення й перетворення політично значимої інформації, яка використовується в політичній інфраструктурі для вирішення суспільних проблем” [5, с. 329].

Приймаючи, як і більшість дослідників, це визначення за своєрідний еталон характеристики предметної сутності політичного аналізу як наукової, політико-управлінської, дисципліни, тим не менш зауважимо, що воно є, на наш погляд, далеко не повним. Не повним не тільки тому, що важко дати лаконічне його визначення в силу особливих іманентних політичному аналізу властивостей [4, с. 362], але й тому, що з методологічної точки зору уявляється некоректним відносити політичний аналіз до розряду тільки прикладних суспільно-наукових дисциплін, як це робить В. Данн і багато інших його послідовників. На наш погляд, політичний аналіз це не тільки прикладний тип дослідження, а й багаторівнева політико-управлінська, наукова дисципліна, яка, до того ж, використовує не просто різні способи і процедури дослідження, про які пише В.Данн і його послідовники, а саме їх цілісну систему. Тому перше, на що хочеться звернути особливу увагу, аргументуючи свою позицію на користь системної багаторівневої природи сучасного політичного аналізу, це те, що на відміну від його теоретичного рівня, що формулює свої власні висновки, спираючись на аналіз масових соціальних практик, прикладний політичний аналіз принципово зорієнтований на відбиття унікальних, поодиноких подій і ситуацій, і тому у цьому сенсі межі його предметної сфери дослідження вужчі. І оскільки його знання не завжди універсальні та принципово не претендують на узагальнений характер, то в суто змістовному сенсі вони можуть частково

виходити за межі науки. Не випадково ще в 60-ті роки минулого століття на цей факт особливу увагу звертав А.Вілдавські, зазначаючи, зокрема, що „оскільки в політичному аналізі використовується творчий підхід і не існує жорстких правил його здійснення, не дивно, що даний інструмент скоріш **мистецтво** (підкр.авт.), ніж наука” [4, с. 363]. У зв’язку з цим, прикладний політичний аналіз нездатний, на наш погляд, самостійно забезпечувати спадкоємність в розвитку наукового знання. Логіка його розвитку як наукової дисципліни, покликаної забезпечити якісний процес підготовки, прийняття та реалізації публічних політичних рішень і програм, задається зовні – з боку його теоретичного та інструментально – емпіричного рівнів.

Інакше кажучи, методологічна неспроможність характеристики політичного аналізу тільки як суто прикладного типу дослідження міститься, на наш погляд, по-перше, в тому, що приймаючи це як данність, ми тим самим неминуче позбавляємо політичний аналіз можливості виконувати соціокультурну функцію, а отже, й розв’язувати проблеми, які забезпечують його розвиток і цілісність саме як наукової дисципліни. Як засвідчує реальна історія розвитку науки [6, с. 117], доля всіх дисциплін, які визначаються дослідниками тільки як суто прикладні, незавидна – вони всі не мали майбутнього. Віддані в своєму розвитку сам на сам, вони неминуче трансформувались в просту сукупність технологічних відомостей, але не науку. Яскравий тому приклад - сучасна астрологія, яка перетворилася по своїй суті в квазінауку. А якщо врахувати при цьому, що для прикладного політичного аналізу, як і астрології інтереси клієнта (замовника) є базовими, які привалюють у дослідженні, то не виключено, що така неприродна доля чекає і політичний аналіз, якщо кваліфікувати його тільки як суто прикладний тип наукового дослідження. І характерні симптоми цього є вже сьогодні. Саме таким підходом – сприйняття політичного аналізу тільки як прикладного типу дослідження, можна пояснити невдачі політико-економічних реформ у суспільствах, які трансформуються, коли механічно імпортувалися західні інститути та цінності без урахування загального культурного і політичного контексту, а на нашому ґрунті вони набували абсолютно антизахідного змісту [7, с. 4].

Таким чином, спроби деяких авторів обґрунтувати суто прикладний характер політичного аналізу, беручи за основу лише один, хоча й важливий, критерій, - мету чи об’єкт дослідження, не витримують критики на простій підставі: дослідники не враховують ще одного, у даному випадку визначального, критерію – системного характеру самої природи політологічного знання та відповідних рівнів політологічного аналізу сучасних політичних проблем. І якщо говорити більш конкретно, то проблема тут полягає як раз у тому, що характеризувати політичний аналіз як суто прикладний тип наукового дослідження і не враховувати, що це можливо лише за наявності зрілої теоретичної системи політологічного знання, що включає не тільки інтернаціональну, але й її національну, або, інакше кажучи, державоцентристську частину, принаймні сумнівно. І справа тут не тільки й не стільки в нашому бажанні обґрунтувати власну концепцію бачення багаторівневої сутності політичного аналізу, скільки в загальній закономірності формування прикладної частини будь-якої науки, у тому числі й політичному аналізі, що завжди обумовлюється зрілою теоретичною її частиною.

Отже, політичний аналіз – це не тільки прикладний тип наукового дослідження, але й багаторівнева теоретико-прикладна наукова дисципліна, яка використовує не просто різні методи і процедури дослідження, а й цілісну їх систему. І якщо характеризувати це явище з позицій досягнень саме сучасного наукового знання і з претензією на концептуальне його завершення, то сутнісна визначеність політичного аналізу проявляється, по-перше, в тому, що це теоретико-прикладна наукова дисципліна, яка містить у собі, як мінімум, три системно взаємозумовлені рівні: фундаментальний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний, котрі, з одного боку, є відносно самостійними типами політичного аналізу, а з іншого (в сукупності) становлять цілісну систему продукування політичного знання, відносно самостійність, стійкість і здатність до розвитку на власній основі. На наш

погляд, якраз при такому підході до визначення самої сутності цього феномену і його прикладний рівень, тобто прикладний політичний аналіз може претендувати на статус **наукової**, політико-управлінської дисципліни, яка має не тільки свій особистий предмет дослідження – процес підготовки прийняття і реалізації публічних політичних рішень і програм, але й відповідну методологічну основу – цілісну, експертно-аналітичну систему способів і процедур забезпечення цього процесу. Це зумовлюється тим, що формалізовані й експертні методи, котрі використовувалися в політичному аналізі в процесі його становлення як професійної наукової дисципліни, почали застосовуватися сучасними його суб'єктами: аналітиками та експертами на всіх фазах цього циклічного процесу без суворо обумовленої їх фазної межі застосування. До того ж, через складність і багатомірність публічних політичних об'єктів, котрі досліджуються, в аналітичному процесі стали використовувати не один якийсь окремих метод, а певну їх сукупність, а точніше – певну **систему способів і процедур**, які в реальному аналітичному процесі, як правило, не просто перекривають, а взаємодоповнюють і взаємозумовлюють одне одного в процедурно-функціональному розумінні. Саме такими способами і процедурами й стали експертні методи, які на відміну від традиційних раціональних методів, що використовуються у політичному аналізі завдяки своїй природній специфіці, володіють особливим, мабуть найбільш потужним інтегративним системоутворювальним потенціалом, оскільки за своїм процесуальним і функціональним призначенням вони не тільки використовуються на всіх фазах аналітичного процесу, а й, завдяки своїй природній специфіці, оптимізують весь аналітичний процес.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі узагальнені **висновки**. Втілюючи у собі те спільне, що притаманне методології системного підходу, сучасний політичний аналіз як самостійний спеціалізований інструмент системного дослідження публічних політичних проблем, володіє і власними специфічними особливостями.

По-перше, в самій назві наукової дисципліни „політичний аналіз”, категорія „політичний”, має визначальне значення в характеристиці її предметної сутності, що орієнтує суб'єктів аналітичного процесу (незалежно від рівня або типу дослідження), на отримання таких аналітичних даних, які б дозволили замовнику (або клієнту) також усіх рівнів, усвідомлювати себе **політично і суспільно релевантним суб'єктом** політичного процесу.

Відповідно, по-друге, **політичний аналіз** – це не тільки прикладний тип наукового дослідження, але й **багаторівнева теоретико-прикладна наукова дисципліна**, яка містить у собі, як мінімум, три системно взаємозалежні і взаємообумовлені рівні: фундаментальний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний, котрі є, з одного боку, відносно самостійними типами політичного аналізу, а з іншого (в сукупності) становлять цілісну систему продукування політологічного знання, відносну самостійність, стійкість і здатність до розвитку на власній основі. Саме при такому підході до визначення сутності цього феномену і його практично-прикладний рівень, тобто прикладний політичний аналіз може претендувати на статус наукової політико-управлінської дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Евменов В.П. Интеллектуальные системы управления: Учебное пособие / В.П. Евменов. – М.: Книжный дом „Либпроком”. – 2009. – 304 с.
2. Лавриненко В.Н. Исследование социально-экономических и политических процессов: Учебн. пособие / В.Н.Лавриненко, Л.М.Путилов. – М.: Вузовский учебник. – 2007. – 184 с.
3. Дрор И. Политический аналитик: новая профессия на службе у государства / И.Дрор // Классики теории государственного управления: американская школа / Под ред. Дж. Шафритца, А. Хайда. – М. : Изд-во МГУ. – 2003. – С. 332–341.
4. Вилдавски А. Спасая политический анализ от системы „планирование-программирование-бюджетирование” / А.Вилдавски // Классики теории государственного управления:

- американская школа; [под ред. Дж. Шафритца, А.Хайда]. – М.: Изд-во МГУ. – 2003. – С. 361–380.
5. Данн У. Анализ публичной политики. Введение / У.Данн. – М., 1998. – 380 с.
 6. Пружинин Е.И. Фундаментальная наука и прикладные исследования: методологический аспект взаимодействия / Е.И.Пружинин // Проблема ценностного статуса науки на рубеже XXI века. – СПб.: РХГИ. –1999. – С. 161–174.
 7. Лясота Л.І. Проблеми інституціоналізації прикладного політичного аналізу та прогнозування у сучасному українському суспільстві [Електронний ресурс] / Л.І. Лясота // Теорія і практика політичного аналізу і прогнозування. Збірник матеріалів; [за ред. М.М.Розумного]. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень. – 2006. – С.2–9. – Режим доступу: [http://www.njss.gov.ua / Table / 230606/ sbjrnyk. Htm](http://www.njss.gov.ua/Table/230606/sbjrnyk.Htm) [27.06.2009].